

Kosmologie a čas

Petr Kulhánek
FEL ČVUT, FJFI ČVUT
Univerzita Palackého
Hvězdárna a planetárium hl. m. Prahy,
Aldebaran Group for Astrophysics

kulhanek@aldebaran.cz
<http://www.aldebaran.cz>

Kosmologie

= studium vesmíru jako celku,
zejména jeho původu

Kosmos

= šperk, ozdoba, řád

Pohled do dáli

= pohled zpět

Pohled na počátek

= částicová fyzika

Je vesmír konečný?

Kde je střed expanze?

Má vesmír hranici?

Jaký má vesmír tvar?

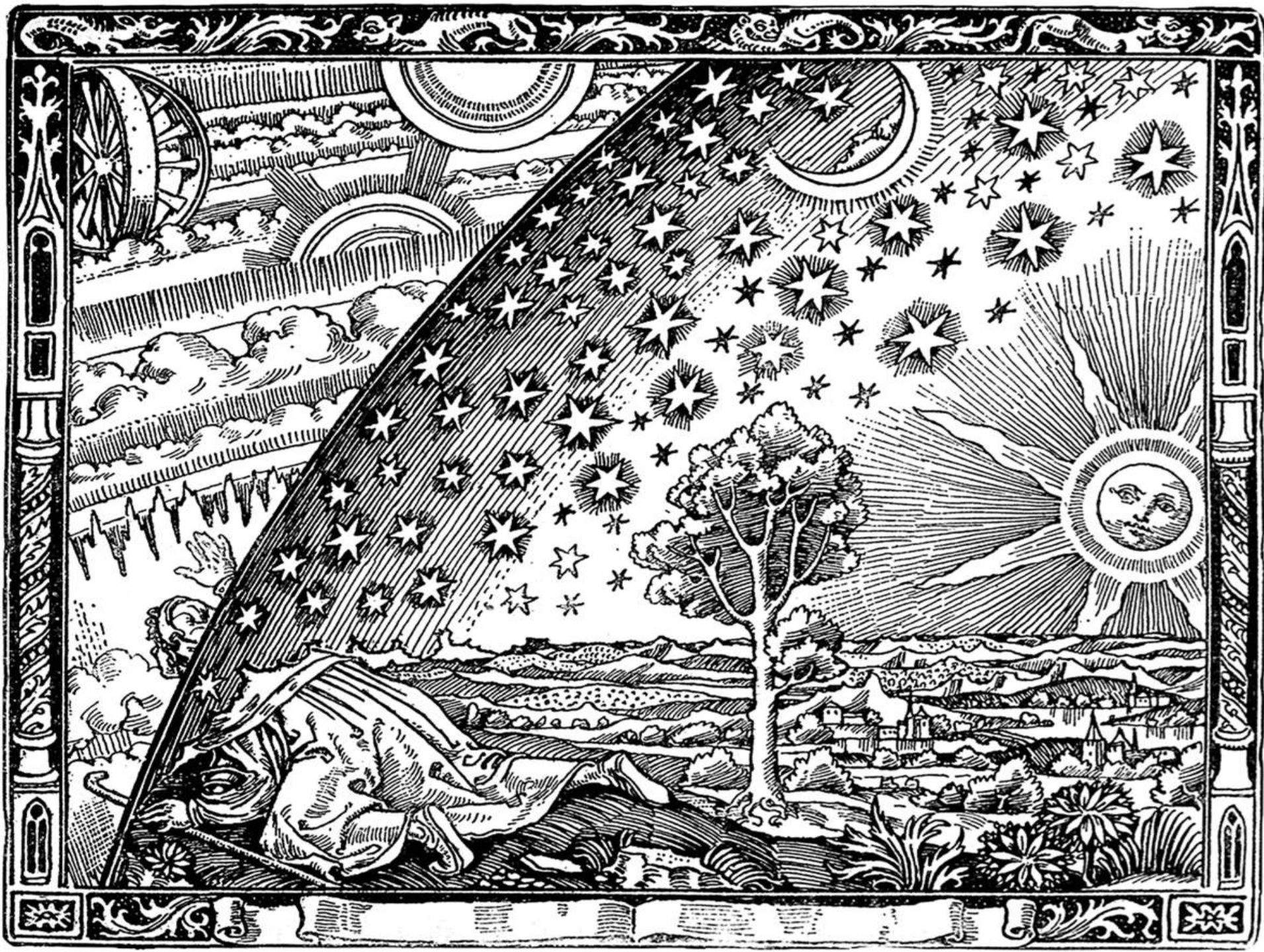
Je jednoduše souvislý?

Co je za touto hranicí?

Jaká je minulost a budoucnost vesmíru?

Jsou i jiné vesmíry?

Proč je v noci tma?

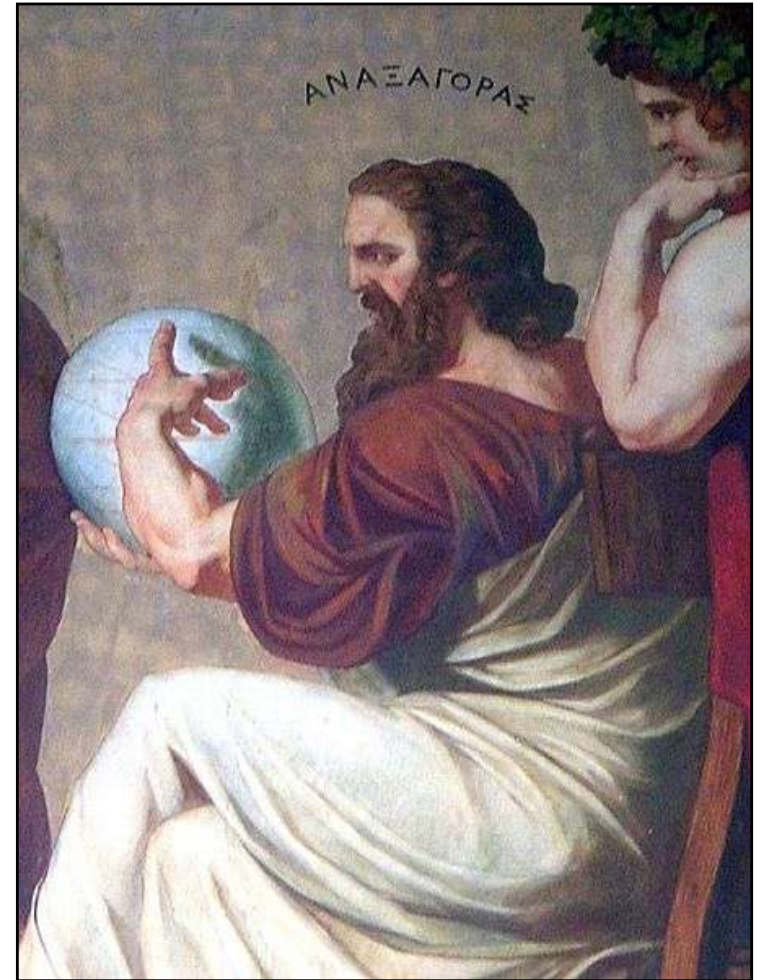
Babylónská kosmologie (1900–1200 př.n.l)

- Země a nebesa jsou nedílným celkem
- důraz na kulatý tvar
- vše rotuje kolem středu - božstva
- neosobní vesmír, bez účasti člověka

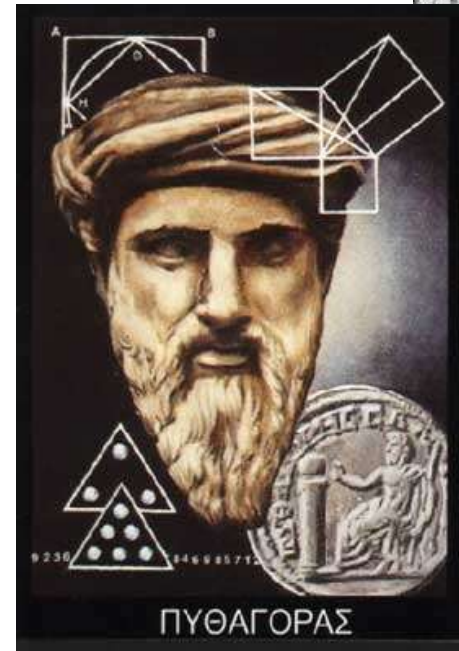
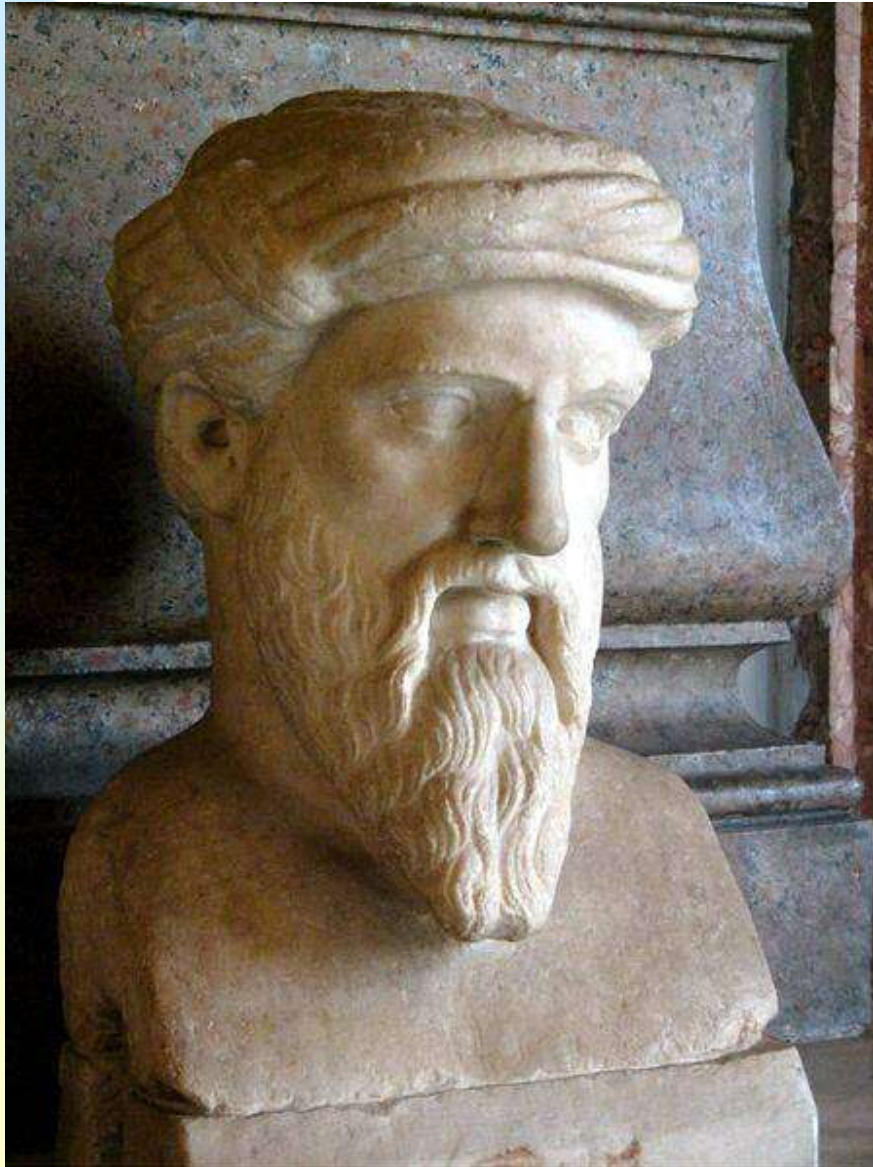
Vesmír z atomů a dutin (Anaxagoras, 500–428 př. n. l.)

- nic nevzniká náhodně
- vše je řízeno potřebou, rozumem (nús)
- oddělení od božstev

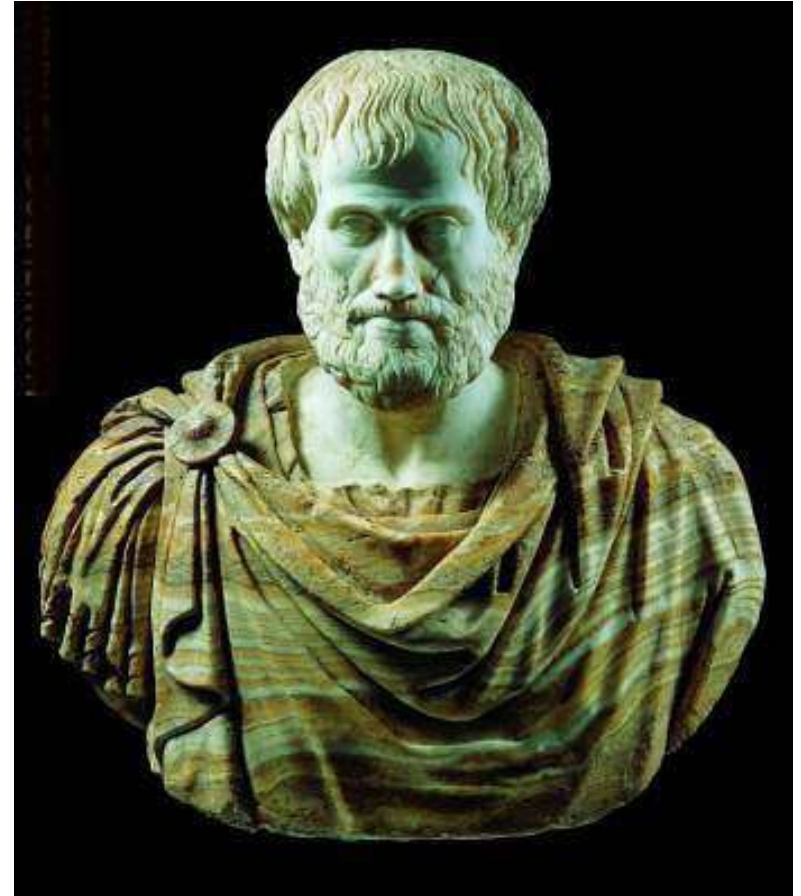
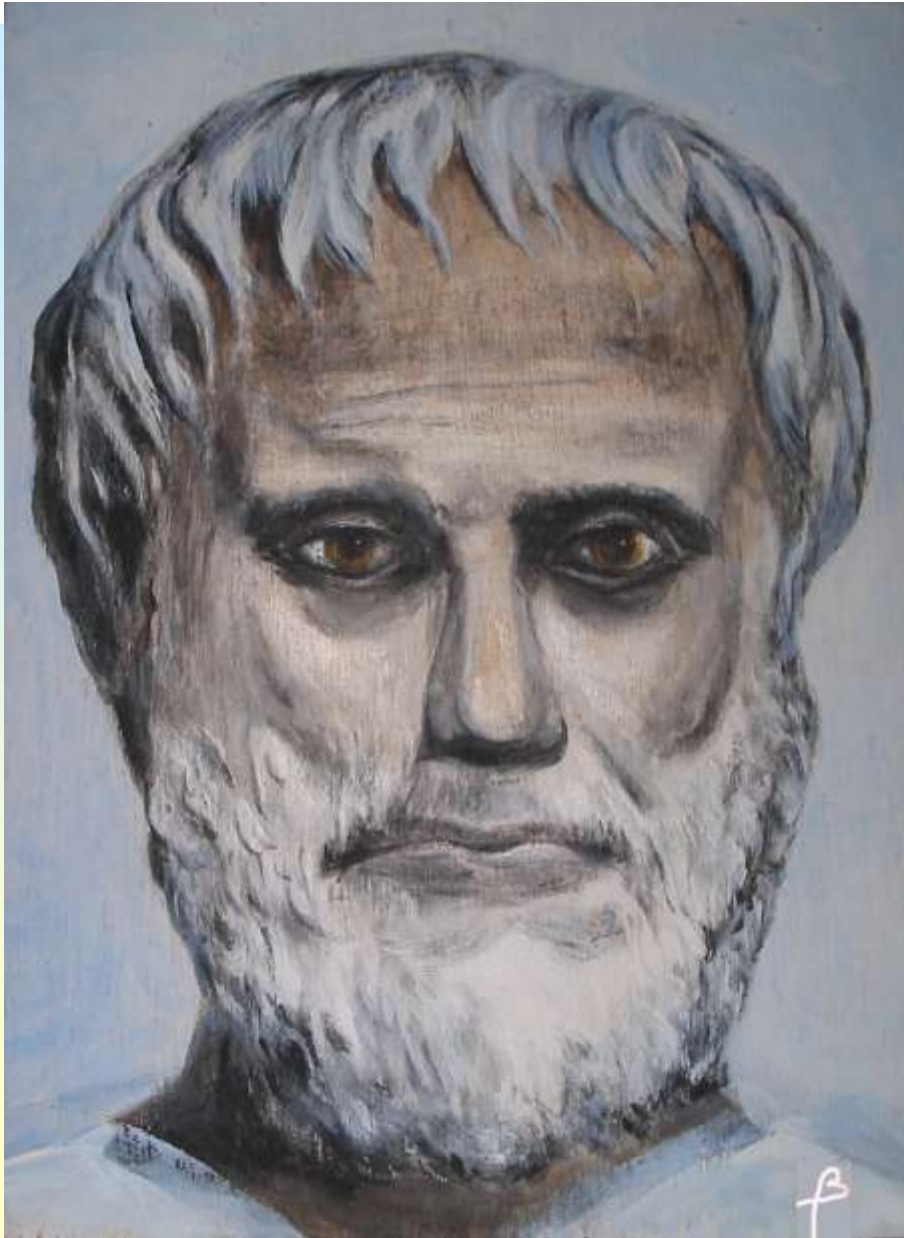
Pythagoras, 390 př. n. l.

- centrální oheň
- kolem obíhají Země, Slunce, Měsíc, planet
- hvězdy se nehýbou
- první negeocentrický model

Aristoteles, 384–322 př. n. l.

- geocentrický model
- Země je kulatá
- kolem Země jsou nebeské sféry
- pátý element – kvintesence, éter

Ptolemaios, 2. století

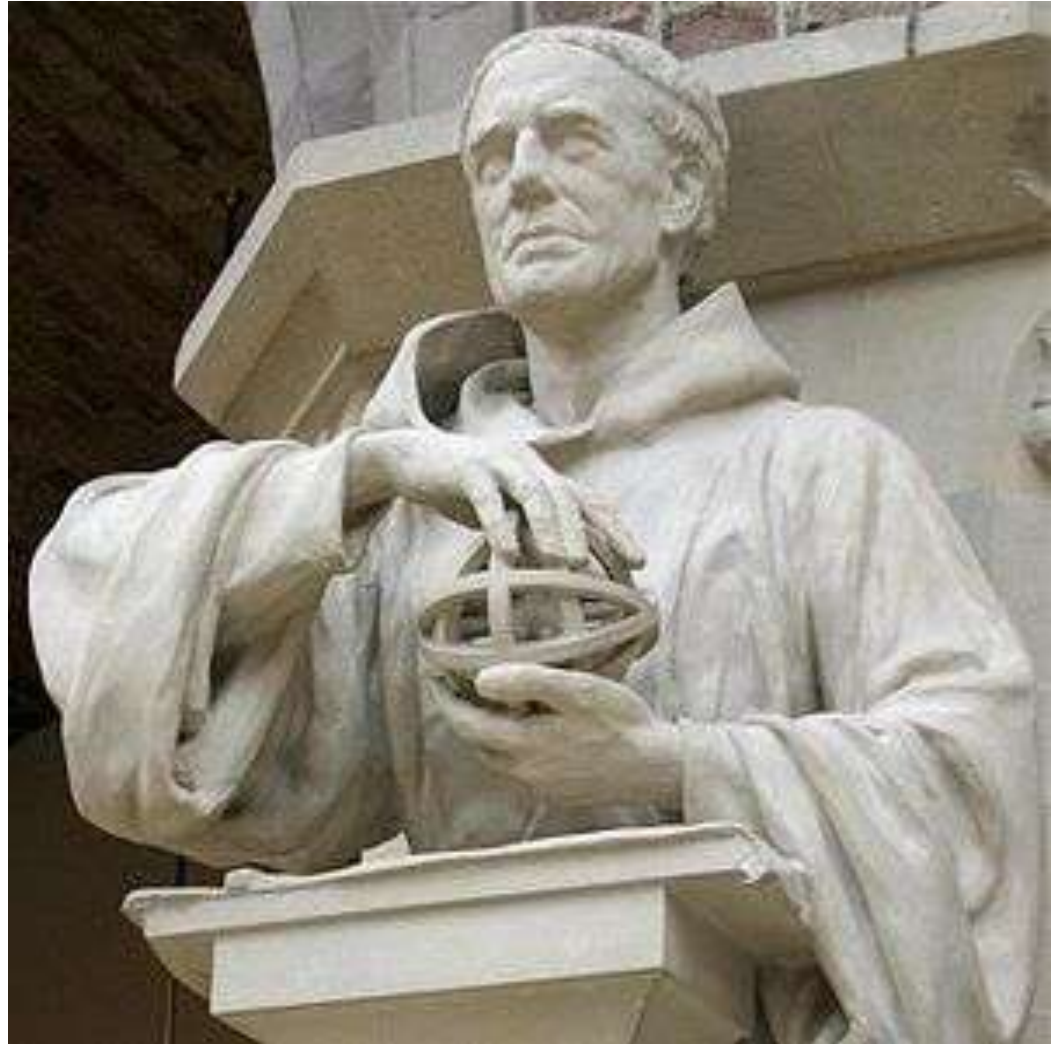
Schema huius præmissæ diuisionis Sphærarum.

- geocentrický model
- planety obíhají po epicyklech
- Almagest

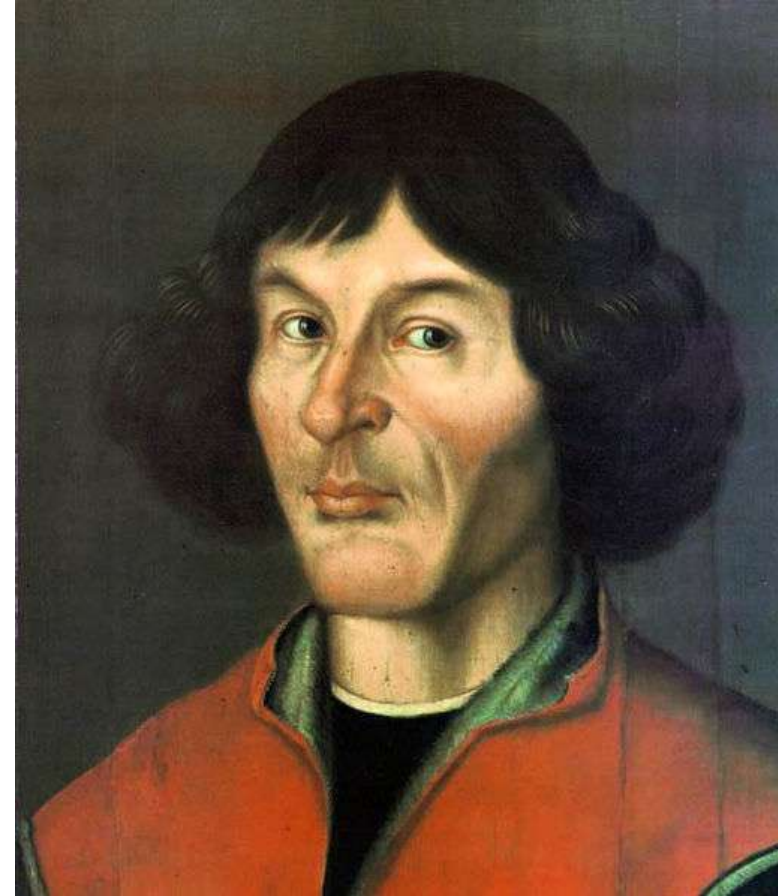

Roger Bacon (1214–1294)

- anglický filosof
- prosazoval vědeckou metodu: experiment + teorie
- neosobní vesmír, bez účasti člověka

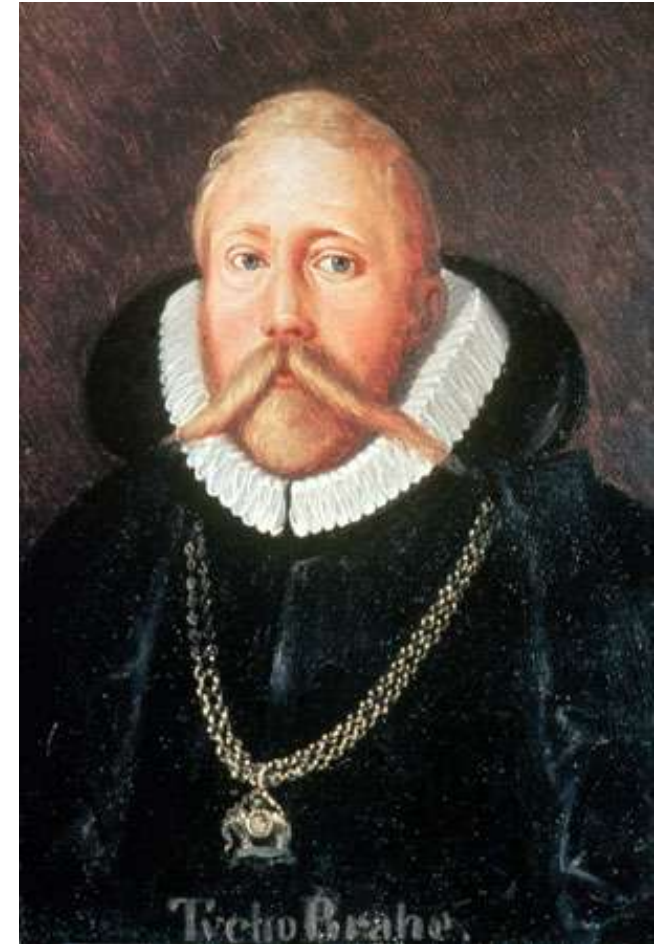
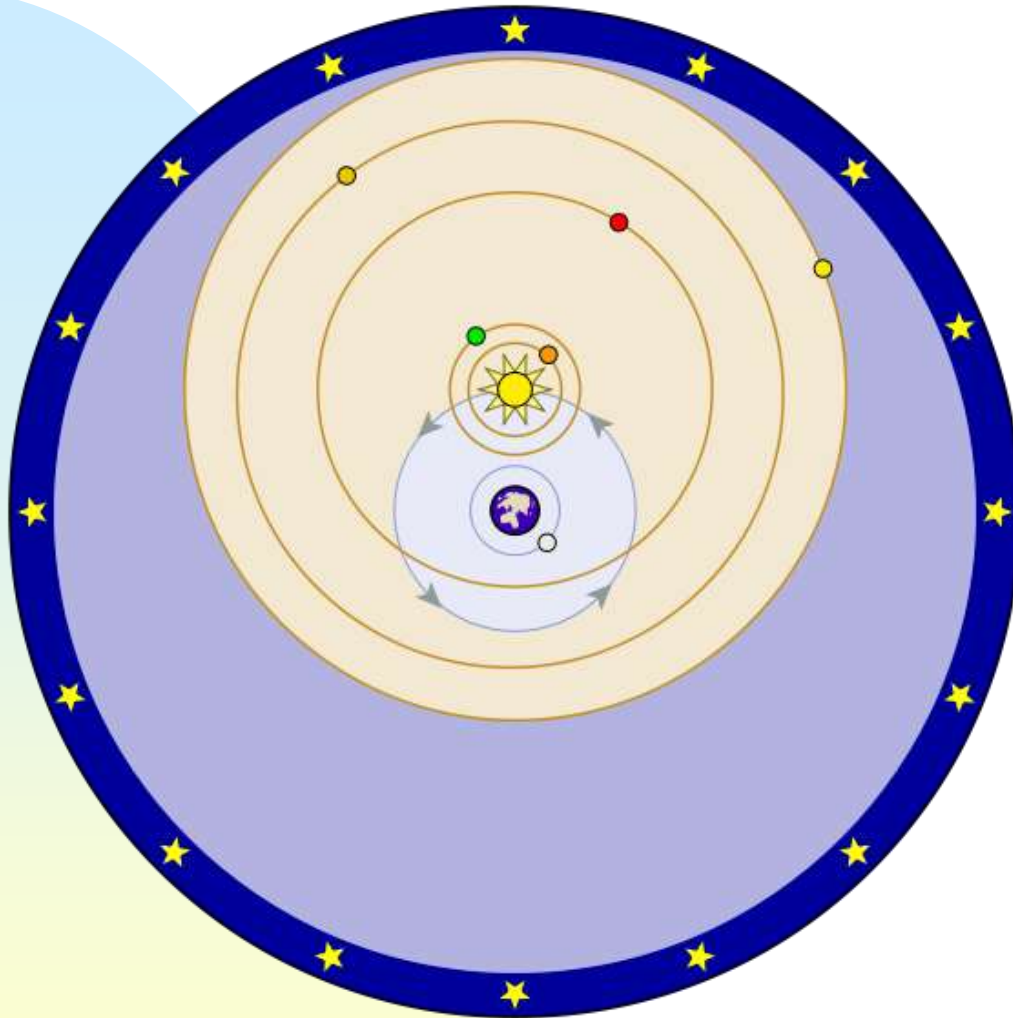
Mikuláš Koperník (1473–1543)

- heliocentrický systém
- De revolutionibus orbium coelestium

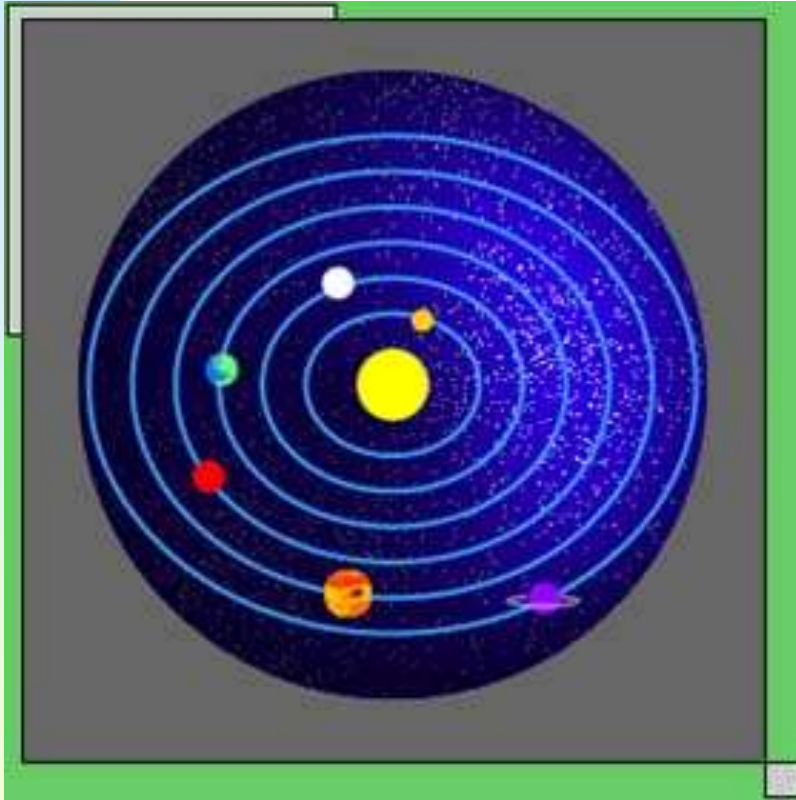

Tycho Brahe (1546–1601)

- planety obíhají Slunce
- Slunce obíhá Zemi
- vynikající pozorovatel

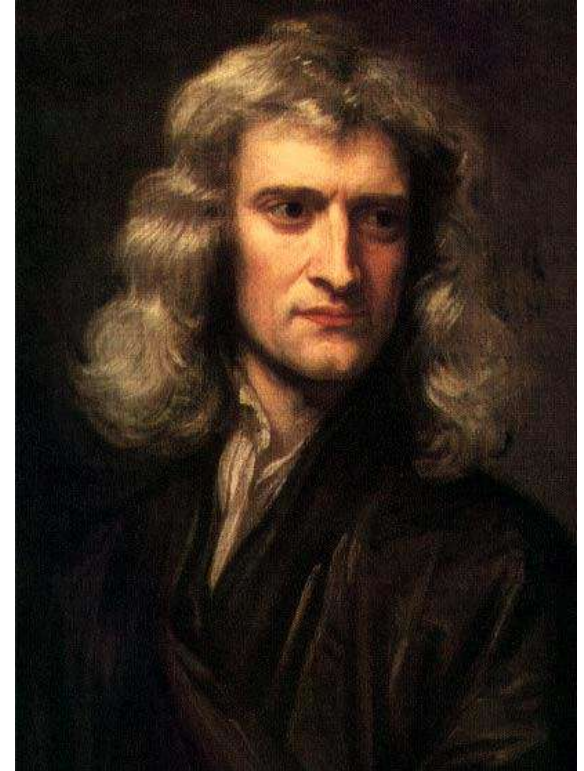
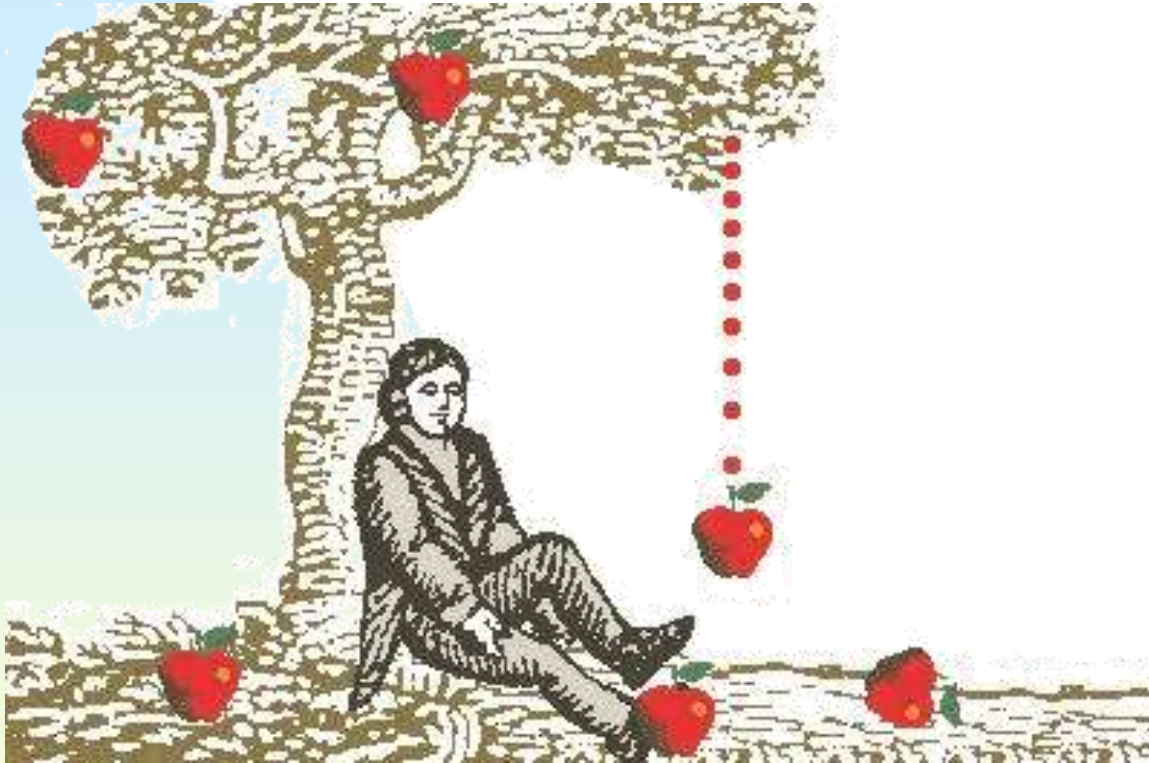
Johannes Kepler (1571–1630)

- Keplerovy zákony
- základem Tychonova pozorování
- předzvěst Newtonových zákonů

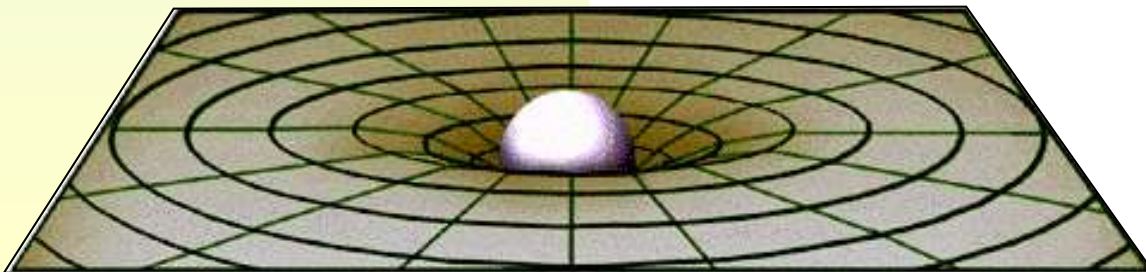
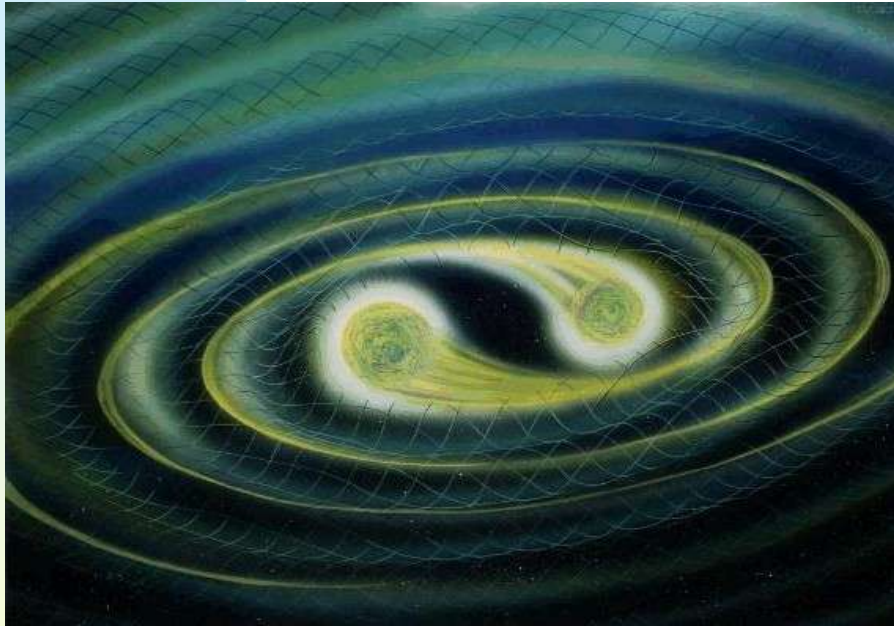
Sir Isaac Newton (1643–1727)

- gravitační zákon
- nestabilní vesmír
- síla?

A co je prostor? A co je čas?

- relativita 17. století
- speciální relativita
- obecná relativita

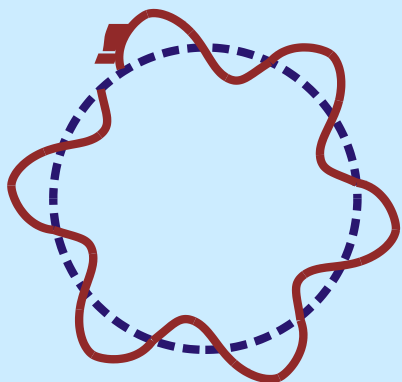
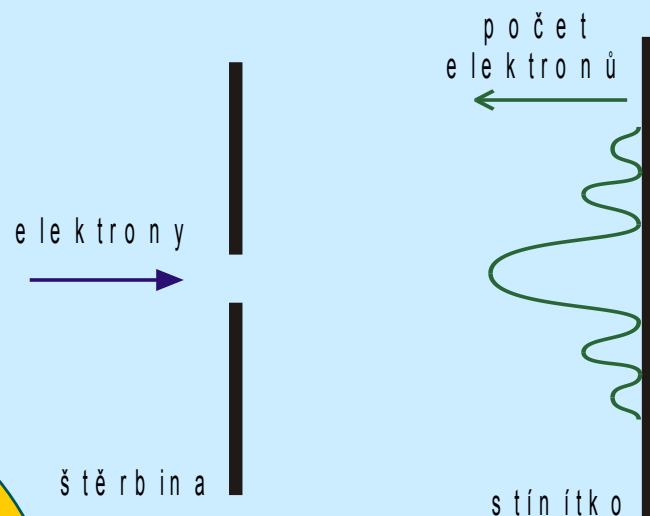
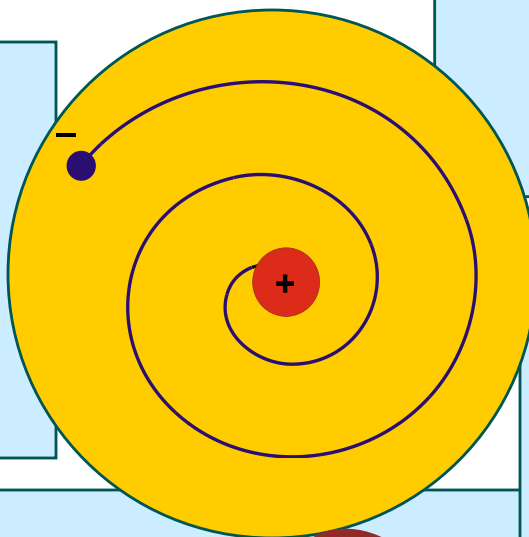
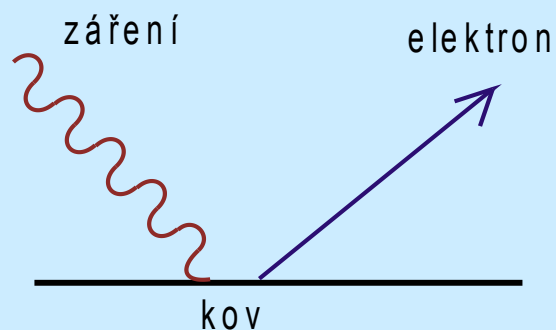
Albert Einstein (1879-1955)

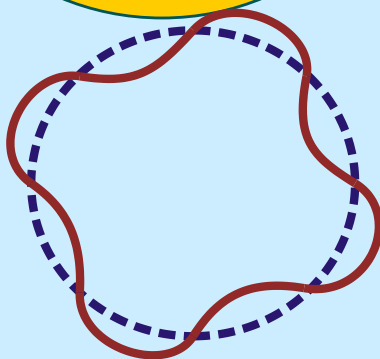

MIKROSVĚT

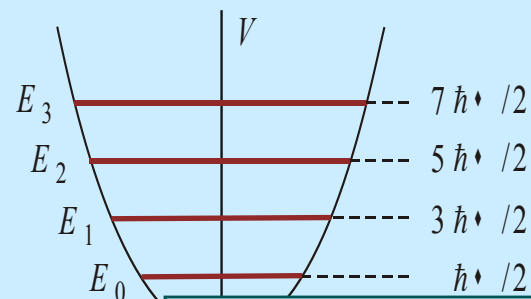
aplikace makroteorií vede na paradoxy
paradox dělení
paradox atomu

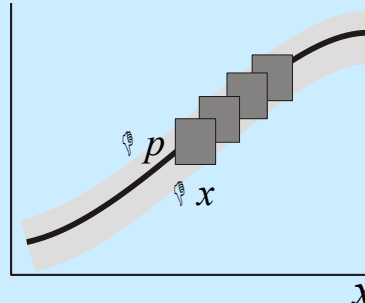
Tlodařanění nožná

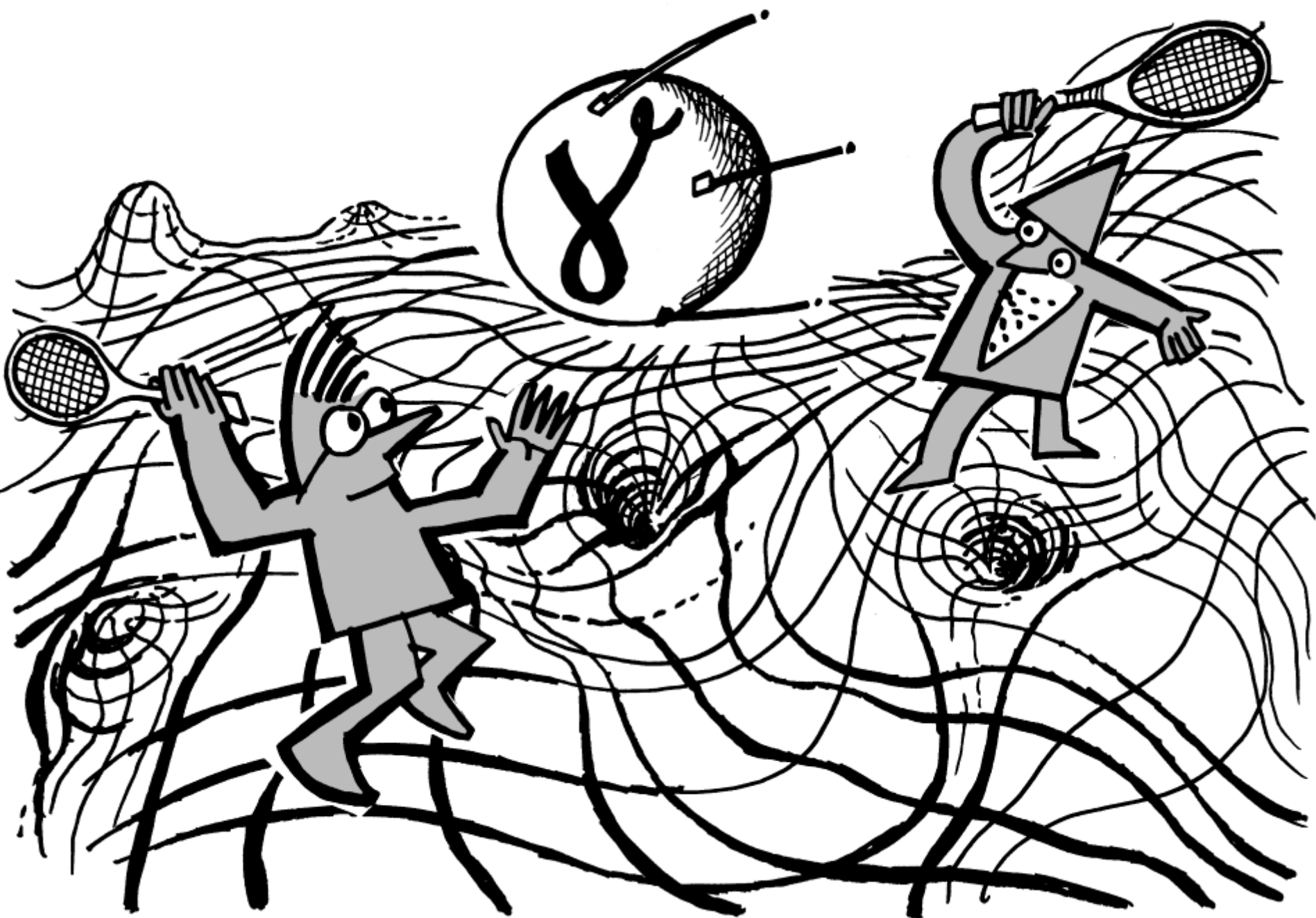

Tlodařajenožné

p

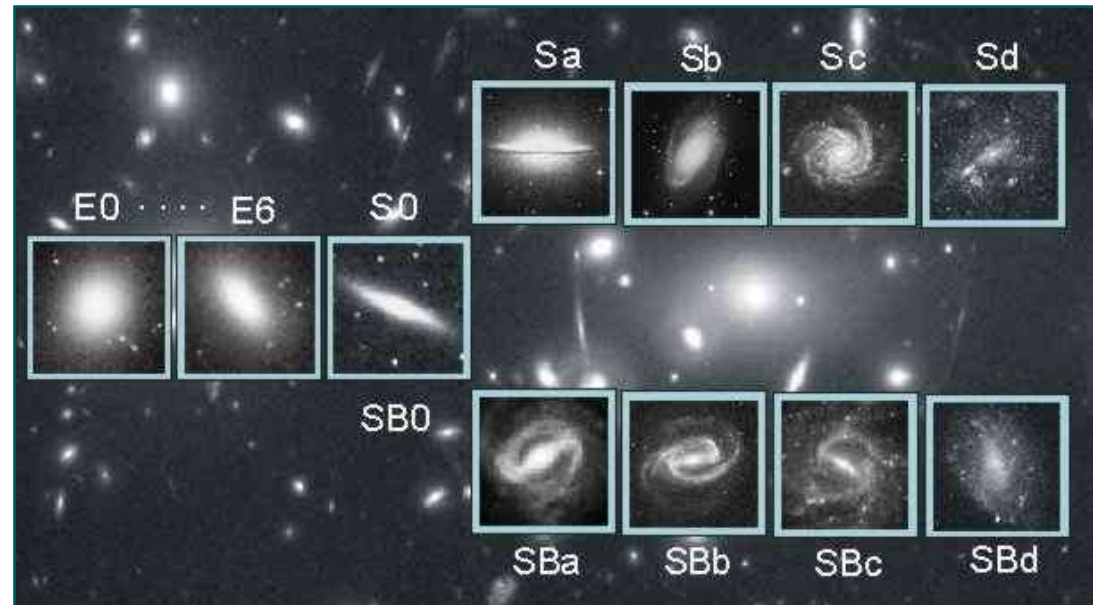
Edwin Hubble (1889–1953)

Edwin Hubble, Mt. Wilson, Kalifornie, USA (2,5 m)

1924: rozlišil hvězdy v Andromedě → jsou i jiné galaxie!

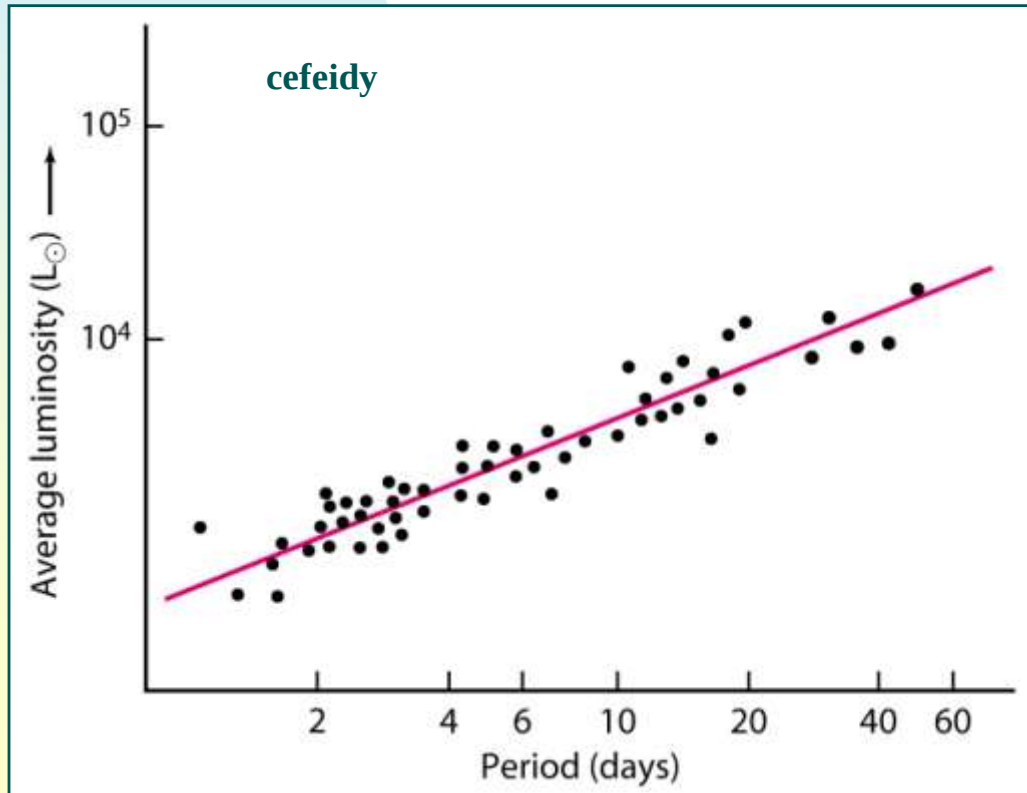
Edwin Hubble (1889–1953)

Edwin Hubble (1889–1953)

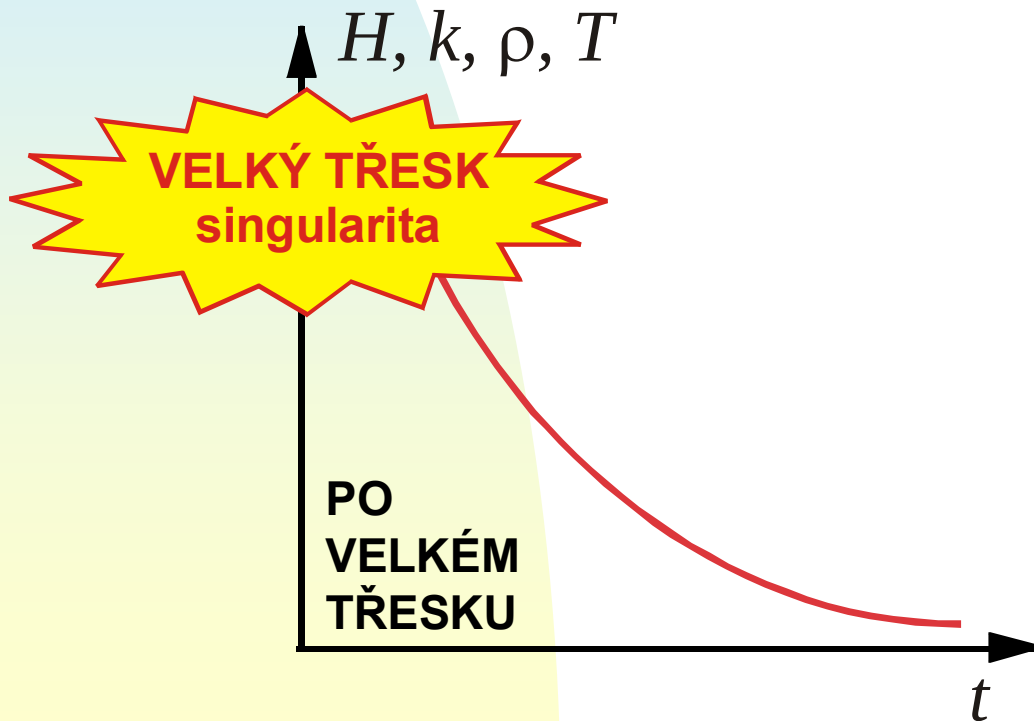
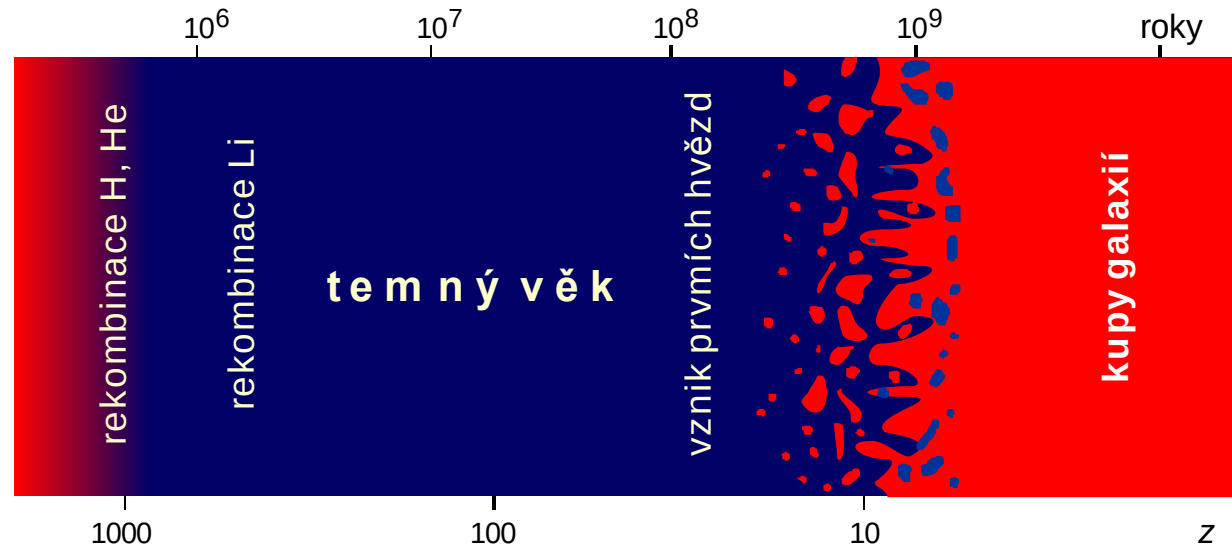
Edwin Hubble, Mt. Wilson, Kalifornie, USA (2,5 m)

1929: červený posuv galaxií, $v = H \cdot R$

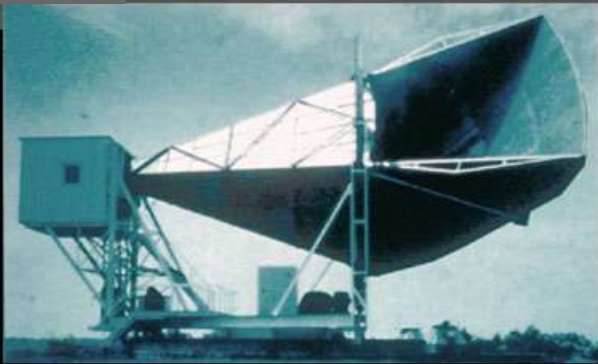

Co je Velký třesk?

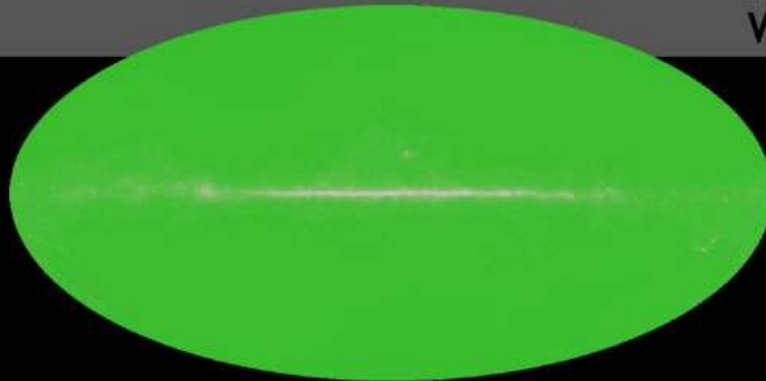

- kosmologický červený posuv
- reliktní záření
- zastoupení prvků

1965

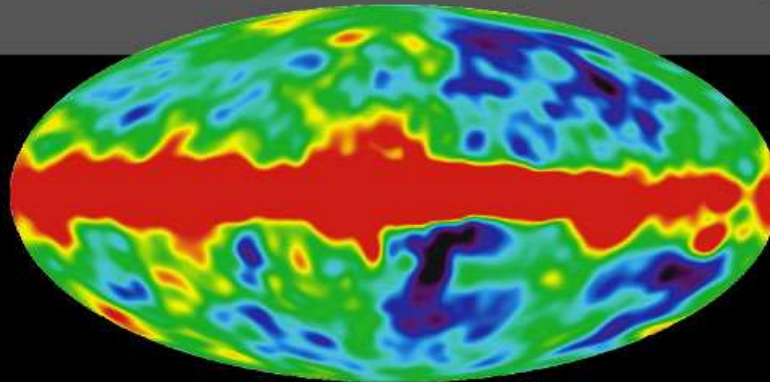

Penzias and
Wilson

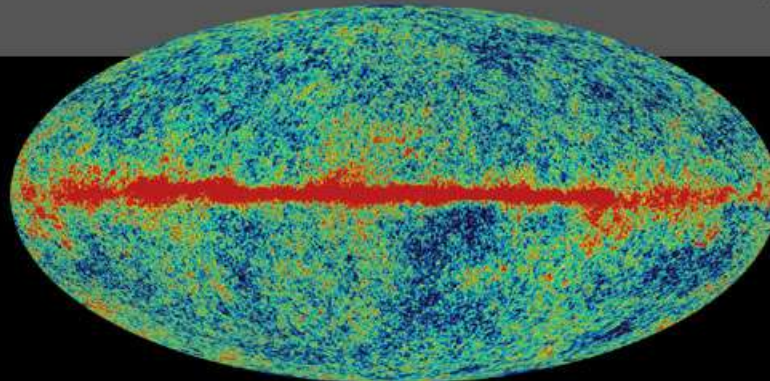
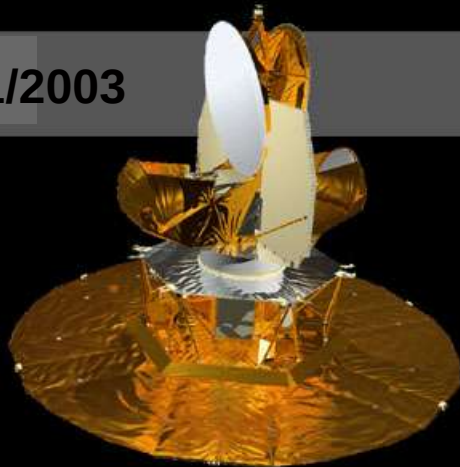
1989/1992

COBE

2001/2003

WMAP

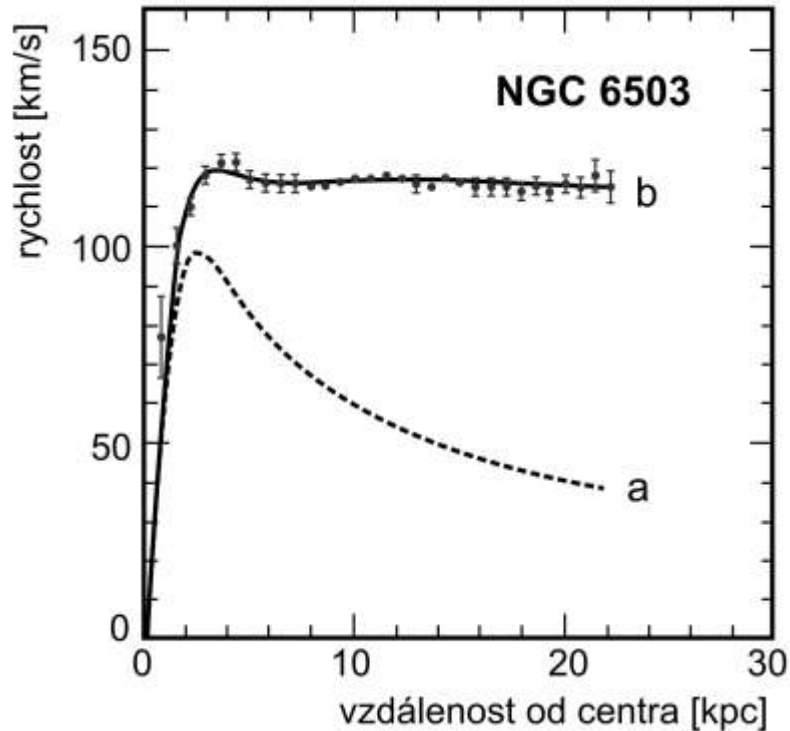

Temná hmota

- 1934, F. Zwickey - nesoulad rotačních křivek kup galaxií kupa Vlasy Bereniky)
- nejpřesnější měření na vlně 21 cm
- 50% hmoty galaxií, 23% hmoty vesmíru

Fritz Zwickey (1898-1974)

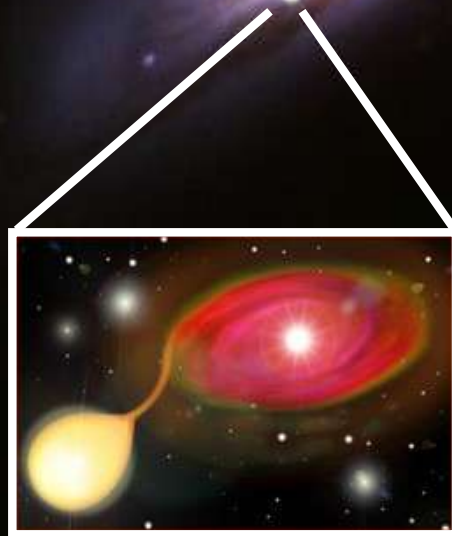
Temná energie – supernovy typu Ia

Adam Riess, Saul Perlmutter (1998):

- Vesmír expanduje zrychleně!

Indicie:

- supernovy Ia
- reliktní záření
- velkorozměrové struktury

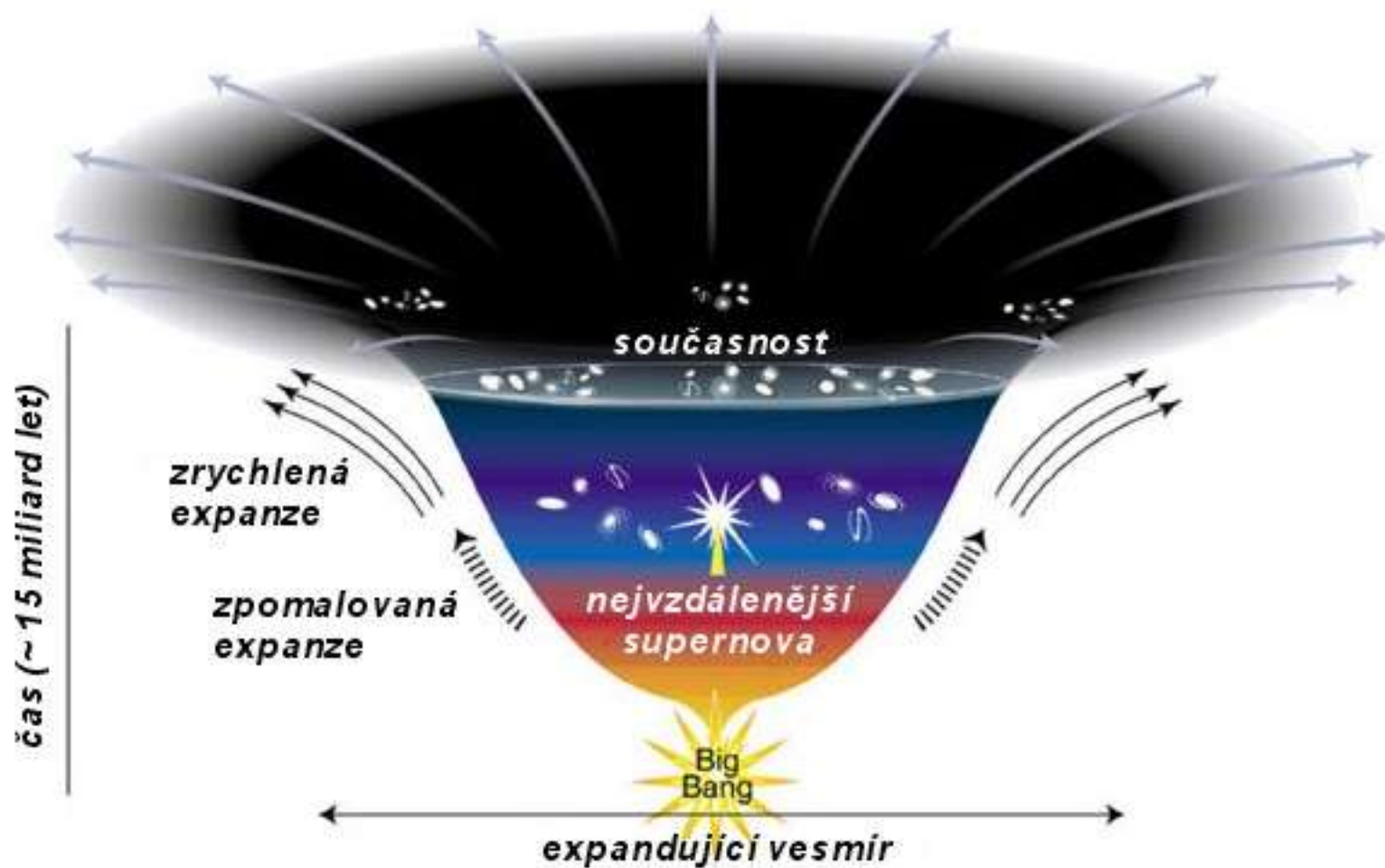

Co to může být?

- projevy vakua
- nová síla (kvintesence)
- modifikovaná gravitace

Zrychlená expanze

Složení vesmíru

